

НАУЧНИ И КЊИЖЕВНИ ДОПРИНОСИ СЛАВИЦЕ ГАРОЊЕ РАДОВАНАЦ

Зборник радова са Округлог стола
посвећеног Славици Гароњи Радованац
„А ја не желим да све то препустим нестајању”,
одржаног 25. 3. 2023. на Филолошко-уметничком
факултету у Крагујевцу

Крагујевац, 2023.

Филолошко-уметнички факултет
Крагујевац

Научни и књижевни доприноси Славице Гароње Радованац

Уређивачки одбор

Др Драган Бошковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет,
Универзитет у Крагујевцу

Др Бошко Сувајић, редовни професор, Филолошки факултет, Универзитет у
Београду

Др Драгана Вукићевић, редовни професор, Филолошки факултет, Универзитет
у Београду

Др Зорана Опачић, редовни професор, Учитељски факултет, Универзитет у
Београду

Др Часлав Николић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет,
Универзитет у Крагујевцу

Др Драгољуб Перић, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у
Новом Саду

Др Јелена Арсенијевић Митрић, ванредни професор, Филолошко-уметнички
факултет, Универзитет у Крагујевцу

Др Никола Бјелић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Др Ана Живковић, доцент, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у
Крагујевцу

Др Александра Матић, доцент, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у
Крагујевцу

Уредник:

Др Александра Матић, доцент, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у
Крагујевцу

Рецензенти:

Др Драган Бошковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет,
Универзитет у Крагујевцу

Др Драгана Вукићевић, редовни професор, Филолошки факултет, Универзитет
у Београду

Др Александар Јерков, редовни професор, Филолошки факултет, Универзитет у
Београду

Др Часлав Николић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет,
Универзитет у Крагујевцу

Др Драгољуб Перић, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у
Новом Саду

Др Ана Живковић, доцент, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у
Крагујевцу

Др Александра Матић, доцент, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у
Крагујевцу

Научни и књижевни доприноси
СЛАВИЦЕ ГАРОЊЕ РАДОВАНАЦ

Уредник
Александра Матић

Филолошко-уметнички факултет
Крагујевац, 2023.

Милица А. Кандић¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Центар за научноистраживачки рад

МАГИЧНИ САМ ИЗВОР ЖЕНСКЕ ПЛОДНОСТИ. ЈЕДНО МИТСКО ПРЕПОЗНАВАЊЕ: ИЗИДИНА КОПЧА СЛАВИЦЕ ГАРОЊЕ РАДОВАНАЦ²

Циљ рада јесте осветљавање препознавања митских образаца и архетипова унутар постмодернистичке приповетке „Изидина копча” Славице Гароње Радованац. Такође је циљ представити на које начине ти обрасци и архетипови постоје, затим како су они уклопљени у постмодернистичку поетику и како се према њима односи главна јунакиња приповетке. Посматрајући приповедни ток и две стварности које се преплићу, говорићемо о њиховом конституисању и значају за приповетку, али и за главну јунакињу. Разматрањем о Великој мајци и миту о Изиди раскривају се основни – митолошки слој приповетке чиме је даље омогућено препознавање и одвајање од ауторског пера које је, подстакнуто познавањем фолклорног и митског, креирало митски свет који обитава у постмодернистичком, модерном свету. Митски обрасци као видови препознавања искони у савременом свету раскривају своје вишеструке функције које су за приповетку и њено тумачење од великог значаја јер отварају нову димензију тумачења и разумевања стварности око нас, која се, само наизглед, чини веома обично. Пратећи митос о Изиди истраживање ће укључити и разматрање о Великој мајци као Изидином пандану и поновно креираној и рекреираној архаичној представи креаторског принципа. Такође, пратећи митске обрасце увиђа се да симболизам делова стварности, иако фрагментарно, својим елементима креира приповедну стварност која је комплексна и вишезначна, сваки елемент поједнако је битан, те нас ауторка позива да пажљиво промислимо сваки део појединачно и да тако сагледамо читаву слику.

Кључне речи: постмодернизам, приповетка, „Изидина копча”, Славица Гароња Радованац, митологија, митски обрасци, архетипови, Велика мајка, Изиди

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Мит као прича засићен је емоцијама и реалним животним доживљајима (уп. Лосев 2000: 14), и у тој симбиози, као свеукупности искуства спољашњег и унутрашњег света, настаје митска прича која обухвата те светове и сведочи о њиховом постојању. Мотиви и митови из предања представљају најсложеније проблеме егзистенције који се тичу прича о

1 milica.kandic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години број 451-03-47/2023-01/ 200198).

пореклу, смислу постојања света, човековом положају и природи ствари (уп. Лазаревић 2001: 13). Приповетка „Изидина копча” обрађује проблематику немогућности проналажења сопства унутар постмодернистичког времена и друштва, те је истовремено присутна и приметна криза идентитета, али и криза могућности креирања новог живота у таквом стању. Говорећи, даље, о архетипу Велике мајке као представи посведочава се њено постојање унутар човекове психе, а њене репрезентације уприсутњене су у митовима и уметничким творевинама (уп. Нојман 2015: 17). Такво постојање биће предочено и у приповеци, с тим што ће на примеру књижевног дела бити показано како Велика мајка постоји и на који је начин архетипска прича о њој успостављена.

Деловање архетипова унутар психе, али и ван ње, сведочи о динамици архетипова који непрестано гравитирају између спољашњег и унутрашњег – свесног и несвесног дела човекове психе (уп. Нојман 2015: 17). Сlike о пређашње споменутом архетипу најпре ће се само фрагментарно пројављивати у уму јунакиње, да би касније преко амулета био уприсутњен и у физичком облику, не само кроз визије. Преко сликовне равни архетипови постају видљиви за свест, те се у уму обликују као симболи који се пробијају до свести делујући активно на свет несвесног (Јунг 1978: 506). Један од архетипских представа о Великој мајци присутан је и у самој приповеци, са својим посебним, уметничким уобличењима и специфичностима које су, уклопљене у савремени контекст, ипак успеле да задрже суштинску представу рађања и обновљивости природе са којом је поистовећена фигура Велике мајке. Овакве представе јесу осведочење тога да се и у свести савременог човека архетипске слике јављају као универзалне, иако савремени човек нема свесно знање о томе.

Основна намера рада јесте да укаже на постојање митских образаца унутар приповетке „Изидина копча”, те и на начин уклапања тих образаца у савремени контекст. Преплитање савременог контекста као времена приповедања догађаја са митским временом додатно обогаћује приповетку и указује на њену вишедимензионалност. Славица Гароња Радованац говори нам да се и у савременом контексту могу пронаћи митски, архетипски обрасци који обзнањују своју присутност управо у времену када се било какав вид концепта тежи изгубити. Упркос томе, митски образац своју суштину проналази унутар главне јунакиње ове приповетке, али је и обрнуто – она је та која подлеже магијском, митолошком, па и мистичном не би ли остварила своју једину жељу – да роди дете и да се као мајка оствари. Ова прича није безразложно језгро истоимене збирке приповедака: посреди је митско препознавање при чему јунакиња себе види као Изиду, египатску богињу плодности и рађања, и у том процесу идентификације са њом добија нову снагу и жељу да из своје утробе поново покуша да изнедри живот.

У савременијим разумевањима и тумачењима мита друштво је мит схватало као део историје, те за њу морају осигурати будућност, али и

остати доследни прошлости и садашњости (уп. Леви-Строс 2009: 48). Религиозни човек садашњег времена сматра да води порекло од Историје (профаног) и то од става да је свет уобличен од људске историје, док је света Историја створена од мита (уп. Елијаде 2003: 134). Леви-Стросова и Елијадеова дефиниција историје и мита говоре о њиховој нераскидивој вези, што само сведочи о чињеници да човек разликује световно од профаног времена. Митови као *свеште приче* религиозног човека морају бити изнова реактуелизовани како би своје богове приближио и тиме учествовао у сакралности чиме би изразио онтолошку чежњу и жељу за светошћу (уп. Елијаде 2003: 138). У приповеци „Изидина копча” приповедањем се поново актуелизује света прича у чијем је средишту мит о *Изиди* и мит о *Великој мајци*, као и профано време које осликава фрагментарну садашњост и људе лишене религиозности. Човек настоји да превазиђе историјски тренутак и на тај начин тежи да поново живи архетипове, те да се оствари као целовито, универзално биће (уп. Елијаде 1999: 38). Супротстављањем историји човек претендује да живи архетипове и да продре у суштину, да се врати искону, егзистенцијалним темама и себи самом.

„Управо принципи мита, примењени било миметички или уз извештан степен креативног отклона, и обликују поетски свет. Прекодиран у књижевност, мит постаје њен структурни агенс и моделује неку индивидуалну стратегију митизације, дакле митизује слику света.” (Потић 2012: 59) Свако књижевно дело представља јединствено прекодирање помоћу кога аутор постиже своју индивидуалност тако што у дело укључује различите елементе који одређени мотив или сам мит мењају, чинећи на тај начин само једну од варијација познате приче. Мит на тај начин као и сама прича постиже индивидуалност пошавши од универзалног кода, сачувавши препознатљиве форме и на тај начин отвара нове садржаје (уп. Поттић 2012: 59). Разматрањем архетипа Велике мајке и мита о Изиди сасвим је извесно да се праћењем приповедног тока и анализом постиже издвајање универзалног кода од приповедачевог кода као личног печата који га од архетипске и митске приче одваја и диференцира.

Циклично схватање времена кључно је за митотворство XX века, тежиште је најпре на ритуалном које је повезано са тежњом да се одржи природни и социјални поредак, али исто тако и на магијској помоћи плодности која полако јењава (тежиште је на аграрним боговима који умиру и васкрсавају) (уп. Мелетински 1983: 76). Дихотомија примитивног сакралног и искуственог садашњег времена осликава и приповедни ток „Изидине копче” Славице Гароње Радованац. Мит у себи обједињује и човекову радозналост коју разрешава, али његова сазнајност подразумева и тежњу ка хармонизацији при чему настоји да усклади сваки појединачни елемент, не толеришући и најмању хаотичност, неуређеност (уп. Мелетински 1983: 171). Тако се на почетку наглашени конфликт унутар сопства на крају приповетке разрешава (и то приступајући свакој секвен-

ци појединачно), постиже се уравнотежено, хармонично стање које као такво може креирати и подарити нови живот.

2. МИТСКО ПРЕПОЗНАВАЊЕ: ИЗИДА У САВРЕМЕНОМ КОНТЕКСТУ

Пратећи основну приповедну нит уочавају се два тока приповетке: савремени који обухвата живот и несрећну судбину јунакиње и митски који се уводи појавом амулета – симболом богиње Изиде. Приповедање има задатак, према речима Пола Дила (1991: 23–24), да покаже како разноврсни митови о стварању света, колико год били различити, заправо јесу идентични јер упућују на причу о праузроку са скривеним смислом. Митски ток у наставку приче наставља да се развија и преузима превласт над главним приповедним током и савременим тренутком. Паралелно са идентификацијом јунакиње са Изидом развија се и култ Велике мајке – Мајке земље – богиње плодности. Мешајући две фикције, Славица Гароња Радованац разоткрива нам да је мит склониште, уточиште од поражавајуће и обесхрабрујуће стварности, мит јесте дом који чува и храни, оснажује биће, што управо и јесте култ Велике мајке: да пригрли и заштити све оне који су јој привржени.

Мит је дом савременог субјекта коме читав нови свет са свим својим стварностима, догађајностима, сензацијама уноси збрку. Али, враћајући се митском, заправо значи повратак суштини, наћи се на извору нечега што је давно изгубило смисао, а на његово место дошло је нешто друго да га замени, да се нађе на месту смисла. Подсећање на митске теме стварања света јесте од највећег значаја најпре због разумевања чињенице да се мит изражава само симболичким језиком (уп. Дил 1991: 23). Зато треба пратити симболички језик приповедача како би се разумели поступци и унутрашњи свет главне јунакиње. Та замена није потпуна, те су приметни осећај тежине и непотпуности у савременом свету. Зато је неопходан повратак миту као повратак смислу, суштинском постојању једног бића, а то је да креира и подари нови живот и тако продужи своју врсту. Човекова, превасходно, женина природа јесте креаторска, самим тим би жена рађањем испунила сопствену суштину – суштину свог бића и постојања и управо је њена веза са митом подсећање на ту суштину од које се одступило услед бројних животних околности и темпа савременог живота.

„Изидина копча” започиње осликавањем јунакиње као обичне жене која с посла жури кући, пробијајући се кроз гужву, жели да се склони од малодушности грађанштине која јој је убијала вољу за животом. „Данима или месецима (свакако последња три), дешавало јој се то: у некој доњој граници моћи, између кухиња и отаљавања живота, обрела се, у један мах, готово потпуно изгубљена, на аутобуској станици. Врева раног поподнева. Стајала је на станици, након посла (буквално побегла са њега!), не

знајући куда даље.” (Гароња Радованац 2013: 66) Гароња Радованац приказом гужве, збрке, малодушности заправо осликава унутрашње стање јунакиње, њену збрку и пометеност, да би нам касније исприповедала све што је остало наговештено и недоречено.

Оно што је обавијено велом мистерије јесте радњица у коју ће јунакиња морати да дође, јер је баш тамо нешто необјашњиво, мистично вуче. Унутар приповетке одвија се потрага за амULEТОМ, и иницијацијски тренутак, да би тај амУлет постао њена заштита и помоћник приликом испуњавања најважнијег животног задатка. Тренутак крочења у „малу езотеричну просторију” за јунакињу ће значити почетак повратка себи и свом пређашњем Ја. То је такође и припрема за сусрет са *Оном која зна Њену Жељу*, али и препознавање себе у предмету који јој може остварити жељу. Наставак истраживања разоткриће начине на које ауторка уклапа митске обрасце у приповетку „Изидина копча” тако што ће бити разматран мотив Велике мајке, затим мотив митске приче о египатској богињи Изиди и њена симболија.

„И већ је одустала од свега. У тој муци, изненада, на њеном длану залепрша сребрним крилима Изиди. Пођи са мном, као да јој је рекла. Не брини, неће трајати дуго [...] Желим *промену*, ма каква да је! Отвори шаку. Изиди јој се смешила.” (Гароња Радованац 2013: 71) Овај цитат само је један од поступака изграђивања култа Изиде и њеног постепеног увођења у причу. Изиди је била Озирисова жена која је заједно са њим завладала светом и изградила цивилизацију, научила је жене да ткају и преду памук, да мељу зрневље, а мушкарцима да лече болесне, навикла их је на породични живот и установила институцију брака (уп. Гиран, Шмит 2006: 34). На овај начин увиђа се архетип Велике мајке и блискост мита о плодности и стварању са словенском митологијом која такође обрађује исту тематику ликом Мајке-Сире-Земље. Изиди отеловљује женски принцип, магични је извор плодности и преображаја (уп. Шевалије, Гринблант 1987: 208). Све наведене одлике, као и Изидина веза са Великом мајком (самим тим и Мајком земљом и Мајком природом) и креаторским принципом, интегрални су део приповедног тока приче о жени која поседује знање о томе да ће родити дете.

Треба даље запазити да су јунакиње ове приповетке неименоване што их ставља у један свеопшти контекст и свеобухватну ситуацију са којом се читаоци поистовећују. На овом месту запитаћемо се над неименованошћу и свеопштошћу које се доводе у везу са Јунговим архетипским и митским који чине једну општељудску причу повезану са митским контекстом као новом мотивацијом приповетке. Повезивањем са митом задобија се испреплетаност главног тока приче са митским контекстом, али с друге стране једна фикција без друге не могу да постоје управо због такве повезаности. Фикција приповетке препознаје себе и своју целивост налази у митској причи. Повезавши две фикције, Славица Гароња Радованац подстиче нас да се запитамо о присуству митских образаца

и архетипова у животима нас као индивидуа, наших идентитета, те нас као дела заједнице, друштва и да се читав тај низ прошири на сваку појединачну јединицу, укључујући ту и поделу рада, животних улога додељених одабиром животних позива, наметних улога и бројних других чинилаца наших живота. Како приповетка одмиче, постаје све јасније да је нераскидива веза између две фикције нешто што обележава и обогаћује саму причу. Свака од стварности упућује другачију поруку: приповедна стварност има функцију да нас упозна са животом и светом у коме јунакиња живи, док митска стварност позива на промишљање ствари, на тражење суштине, на повратак извору како би се ишчезле вредности и нова животна енергија поново пронашле.

За савременог човека обред жртвовања нема исту функцију као за човека античког доба. Савремени човек тај обред доживљава као лажан, имагинаран, али, уколико се жртва принесе на нивоу читаве заједнице, она је супституент за страдање читавог друштва (уп. Жирар 1990: 16). Налажењем заједничког именитеља јесте приношење жртве с циљем да се унутрашњи раздори уклоне и да се постигне склад (уп. Жирар 1990: 16). У приповеци је принесена несвесна жртва, она ће се тек касније разоткрити као жртва и која ће њена функција бити. Жртвујући себе несвесно, јунакиња је постала један од посвећеника којима су богови наклоњени и који ће јој подарити шта год она зажели. Осећајући, истински поштујући и обожавајући култ Изиде, биће јој подарено да оствари своју највећу жељу и да од своје љубави креира нови живот који ће бити њено оличење. У том тренутку посвећења јунакиња бива готово изједначена са Великом мајком и од тада све оно што ју је у њеној намери спутавало бива отклоњено. Главна јунакиња је поново рођена, а тај догађај праћен је благошћу њеног лика, радошћу и светлошћу које исијавају где год да се она нађе.

Ти изнутра, срцем, Осећаш и поштујеш мој култ и Време за тебе не значи ништа, проговори Она. Тебе је љубав и патња довела к мени, а патња је једини искрени пут према Божанству. Али, запамти, Љубав те чувала и она ће те и даље чувати од свега! Знам зашто си овде. Да добијеш још једном право на поправку, за коју ниси крива. Створила си живот, ниси га родила. И ја ћу ти помоћи у оном за чиме жудиш свим својим женским бићем. Јер Ти си, што само посвећени раде, не знајући да су Одабрани, ту првину, нама, боговима жртвовала. (Гароња Радованац 2013: 73)

Главна јунакиња жртвовањем плода проналази мир и склад са собом, али се и приближава божанствима и бива сигурна да је она та која ће беспоговорно родити дете. Њена божанска природа почиње да исијава на друге људе, њена природа постаје блага и милостива. Да би се хармонизовала спољашњост са унутрашњошћу јунакиње, неопходно је да се тај склад и усаглашеност са собом остваре тако што се приближавање себи одиграва кроз обред жртвовања. Али, док се сусрет и препознавање не одиграју, приповедач говори оно што је било прећутано, а за читаоце

од почетка обавијено велом тајни: то су нејасне околности јунакињиног безвољног, сетног, малодушног понашања.

Пут до отискивања у небеске висине за јунакињу је поплочан патњом, жртвовањем и саможртвовањем кога није ни свесна, то је неминовност коју мора прихватити на путу ка духовном издизању. Приповедајући о губитку плода, осветљава се тешко психичко стање и њена унутрашња борба са самом собом.

[...] долазак једног ња другог белог манџила, не чују се шонове бебе, које вам је то дете, прво, а ови болови, нема то везе... када сте последњи пути осетили бебу да се мрда, и она се присети да је та игра у њеном стомаку, која ју је највише од свега радовала у чемерним данима самоће, била последњи пути [...] А ја ћу родити мртво дете и нећу чути онај плач, изненада рече у себи, и до свести јој уједанпут допре то сазнање од јушрос: НЕ ЧУЈУ СЕ ТОНОВИ. (Гароња Радованац 2013: 69–71)

Звук плача бебе који означава нови живот она тада није чула и то је оно што је опседа и изнова унесређује. Ментални склоп јунакиње уздрман је у том тренутку из темеља њеног женског, мајчинског бића јер је уташен покушај да себе оствари као мајку детета које би за њу постало нови смисао живота коме се толико радовала и надала. Њен животни циљ измакао се далеко од ње и сада је изгледао даље него икада, међутим, такав губитак заправо је приближавање циљу што ће она касније и увидети. „Смисао живота је једна форма стварности: он је идеална стварност, истина. Она може бити докучена и човек може да се усклади са смислом живота само посредовањем одуховљене жеље (идеје) и узвишене жеље (идеала).” (Дил 1991: 27) Јунакиња приповетке указује на то да је она управо и успела да смисао живота изнова пронађе тим успостављањем складности и равнотеже између жеље и идеала.

„Митско виђење, изражавајући све појединости смисленог формирања и неразумног извитоперења душевности, не може поставити своју норму, без трагања за смислом до његовог првог узрока, симболички говорећи, до порекла живота: до мита о 'стварању света', а тиме и до 'творца.'” (Дил 1991: 23) Путовање које се одиграва у приповеци јесте Дилова потрага за смислом живота и повратак изгубљеног смисла живота, те се самим тим треба вратити до архаичне синтезе и првобитном миту о стварању света, затим креаторском принципу као есенцијалном, прапочетном стању. Мотив путовања наговештен је на самом почетку приповетке и означен је као иницијацијски тренутак главне јунакиње. Њена возња аутобусом, одлазак код лекара, одлазак на посао и у езотеричну радњу јесу њен силазак и успон, корачај ка себи самој.

У шаци је чврсто стезала нешто што је личило на онај малопре одваљени мегалит, али страшно смањен. И кад га је угледала, поред Изиде сребрнкастих крила коју је још у руци држала, схвати да је ПРОНАШЛА баш то што је

желела, чему је подсвесно свим бићем стремила – да је то баш ОНО по шта је дошла. (Гароња Радованац 2013: 74)

Митско препознавање само је један од корака на путу иницијације. То није било какво препознавање, наиме, најпре се ради о препознавању амајлије, тј. амулета у езотеричној радњи који покреће самоспознају сопственог бића и отрежњење подсвести главне јунакиње. Улазак у езотеричну радњу јесте отискивање на пут у подсвест, у разоткривање сопствене природе и њено буђење, али и рашчишћавање и раскидање претходних веза са прошлошћу која је збуњивала, ограничавала је и спутавала отискивање на пут ка сопству и свести о себи и својим пуним потенцијалима. „Ишла је улицом, али то као да није била улица, већ простор, мало изнад земље, углавном без гужве и људи [...] Онда је узлетела у неку омамљујућу светлост, и у том тренутку схватила да се у потпуности ослободила те тешке, дуготрајне, исцрпљујуће болести (што је можда и била).” (Гароња Радованац 2013: 75) Сусрет са самом собом и поновно откривање себе, те и препознавање нове, женске енергије која струји њеним телом биће њено издизање из овоземаљских оквира и отварање ка божанском, те и откривање божанског потенцијала унутар себе, само ће је још више приближити богу/боговима. Символично отварање врата куће заправо су једна већ отворена врата унутар ње саме, и то она окренута будућности, закорачење су у нови живот у коме је промењена јунакиња сигурна, она је стуб који чврсто, непољуљано стоји.

Њена снажна потреба за Богом, за његовим знамењем, уз њу, свакога трена, где се увек може склонити, помолити, била је испуњена. Јер, са малог мегалита исијавао је древни египатски хијероглифски текст, који је гласио: *МАГИЧНИ САМ ИЗВОР ЖЕНСКЕ ПЛОДНОСТИ. ШТИТИМ ПОТОМСТВО И БРАЧНО ОГЊИШТЕ.* [...] Раскрилила је врата читавог живота који јој се неочекивано, из поново пробуђеног бића, смешио. (Гароња Радованац 2013: 77)

Сада је, новопробуђеном женском енергијом поново овладао својим бићем и телом и постала отелотворење енергије саме. Она је постала отелотворење Тајне оне која ће родити дете и која у себи садржи оно божанско, потврдиће себе као креаторски принцип – принцип Велике мајке сверодитељке и сведржитљке. Природа је у митологији симболички приказана као женско, сматра се мајком чија плодност има креаторску моћ (Фрај 1985: 191). Креаторски принцип један је од основних архетипских слика повезаних са стварањем света. Оваква примарна слика имала је у себи религиозну свест о томе да „разноврстан рељеф и бујна вегетација представљају космичко јединство – живо и делатно захваљујући самом свом 'облику', насељено свим могућим силама и прожето 'светошћу'” (Елијаде 2011: 294). Земља је пре свега сматрана Мајком чији живот обитава у плодности и стваралачком принципу – она све у себе враћа и све из себе креира.

Савремени, постмодерни живот подразумева човеково примицање култури и материјализацији, али се све више удаљава од сопства и свог унутрашњег бића, те се бивство затворило за спознавање себе и других. „Култура је интензивно неговање материјалне природе. Међутим, древно доба није знало за културу у овом смислу. [...] У древном добу материјална природа није одвајана од духовне стварности и њих две нису биле гледане одвојено; када је негована природа, неговање је било зависно од духовне стварности.” (Хамваш 1999: 197) Апокалиптично човечанство почело је да пребива у негативном бивству без заједнице (уп. Хамваш 1999: 54). Човек се сагледава као индивидуа одвојена од себе и других и од сопствене суштине. Делатност модерног човека јесте празна, испражњена од себе саме, при чему је духовност сасвим нестала. Пређашње споменути мотив путовања јесте тренутак иницијације – духовно узрастање и повратак себи, али, у бити гледано, то је и повратак древном знању о првобитном јединству које је до тренутка освешћења унутрашњег бића било само успомена и носталгија за изгубљеном равнотежом. Један од најважнијих обреда прелаза јесте иницијација која укључује најчешће „физичке провере издржљивости, болну операцију посвећења и овладавање основама племенске мудрости у облику мита који се инсценирају пред посвећеницима” (Мелетински 1983: 230). Оно што се и у приповеци догодило јесте Касирерово (1985: 198) знање и прихватање себе и јединство са собом које држи и спаја све правце деловања. Јединство са собом подводи се под категорију стварања, при чему се сви појединачни делови креирају и стапају у целину. Тако обред жртвовања има и своје негативне тренутке који подразумевају самоограничавање чулне жеље и самоодрицање (уп. Касирер 1985: 211). Дајући свој плод богињи јунакиња јој се приближава, бива ослобођена сопствених стега, достиже слободу и спознаје суштину природу свог бића чиме је омогућено креирање новог живота, те на тај начин приповетка испуњава своју брижљиво исписивану замисао.

3. ЗАКЉУЧАК

Сваком својом приповетком унутар збирке Гароња Радованац исписује и бележи све оно што би се могло заборавити. Тако, пишући приповетку „Изидина копча”, ауторка уписује и исписује свест о свеприсутности митолошког и архетипског као саставних делова нас самих, као оних који су увек ту, неприметни, али ипак постоје. Утквијајући митске образце и архетипове, ауторка нас подсећа да су и унутар савременог времена и друштва и те како присутни, само што егзистирају на другачији начин, фрагментарно и готово неприметно, зато што је савремени човек заокупљен свиме што му од повратка искону одвлачи пажњу. Тиме нам ауторка скреће пажњу на то да се треба осврнути око себе и у своје животе учитати и осветити оно што је дубоко, суштински део нас самих и да управо то сачувамо од налета савременог, динамичног живота и за-

борава који све пред собом брише. Разматрање о разумевању историје и мита вишеструко су корисни јер помажу да се савремени човек, његово схватање и доживљај историје докуче, као и његов однос према миту, те ће, на тај начин, моћи темељитије приступити повратку искону од кога се значајно удалио. Да би се повратак догодио, потребна је жртва како би се савремени човек освестио и почео да увиђа живот митова око себе, који су у његов живот уклопљени помоћу митских слика. Митски образац и архетипске слике омогућавају понављање приче која саму себе конституише и утврђује, успостављајући на тај начин природни поредак који је постмодерни субјект изгубио. Сачувати нешто значи понављати га док не остане урезано у срж бића, држати се суштине као мантре која буди унутрашње биће, поново га подсећајући да је све већ ту, само му треба изнова приступити, препознати га и освестити такво чудесно постојање.

ИЗВОР

Гароња Радованац 2013: С. Гароња Радованац, *Изидина копча и друге приче*, Београд: Српска књижевна задруга.

ЛИТЕРАТУРА

- Гиран, Шмит 2006: Ф. Гиран, Ж. Шмит, *Митови и митологија: историјски речник*, Београд: Плато.
- Дил 1991: П. Дил, *Симболика у грчкој митологији*, Нови Сад: Добра вест; Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Елијаде 1999: М. Елијаде, *Слике и симболи: огледи о мађијско-религијској симболици*, Сремски Карловци; Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Елијаде 2003: М. Елијаде, *Светло и профано*, Сремски Карловци; Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Елијаде 2011: М. Елијаде, *Расправа о историји религија*, Нови Сад: Академска књига.
- Жирар 1990: Р. Жирар, *Насиље и светло*, Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- Јунг 1978: К. Г. Јунг, *Психолошки типови*, Нови Сад: Матица српска.
- Мелетински 1983: Ј. М. Мелетински, *Поетика мита*, Београд: Нолит.
- Нојман 2015: Е. Нојман, *Велика Мајка*, Београд: Федон.
- Касирер 1985: Е. Касирер, *Филозофија симболичких облика; Друђи део Митско мишљење*, Нови Сад: НИШРО „Дневник”; Нови Сад: ООУР Издавачка делатност Новог Сада; Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- Лазаревић 2001: С. Лазаревић, *Преиначење митског обрасца: стваралачко присуство мита у савременој српској литератури и уметности*, Рача: Центар за митолошке студије.
- Леви-Строс 2009: К. Леви-Строс, *Мит и значење*, Београд: Службени гласник.
- Лосев 2000: А. Лосев, *Дијалектика мита*, Београд: Библиотека СЛОВО, Zepher Book World.
- Потић 2012: Д. Поттић, Митизација слике поетског текста, *Наслеђе – часопис за књижевност, уметност и културу*, год. 9, бр. 21, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 49–62.

- Фрај 1985: Н. Фрај, *Велики код(екс): Библија и књижевности*, Београд: Просвета.
- Хамваш 1999: Б. Хамваш, *Scientia sacra I: Духовна башилина древног човечанства I*, Београд: Дерета.
- Шевалије, Гринблант 1987: Ж. Шевлије, А. Гринблант, *Рјечник симбола: митови, сни, обичаји, гесте, облици, ликови, боје, бројеви*, друго, проширено издање, Загреб: Накладни завод МХ.

Milica A. Kandić

**I AM THE MAGICAL SOURCE OF FEMALE FERTILITY. A MYTHICAL RECOGNITION:
ISIS'S CLASP BY SLAVICA GARONJA RADOVANAC**

Summary

The paper aims to shed light on recognizing mythical patterns and archetypes within the postmodernist short story "Isis's Clasp" by Slavica Garonja Radovanac. It also strives to present how these patterns and archetypes subsist, how they are incorporated into postmodernist poetics, and how the story's main heroine treats them. Observing the narrative flow and the two intertwining realities, the paper discusses their constitution and importance for the story, as well as for the main heroine. The analysis of the Great Mother and the myth of Isis reveals the underlying layer – the mythological layer of the story, further facilitating recognition and separation from the author's pen, which, inspired by the knowledge of folklore and myth, created a mythical world bidding in the postmodern, contemporary world. Mythical patterns as ways of recognizing the primordial in the modern world reveal their multiple functions, which are of great importance for the story and its interpretation, as they open a new dimension of interpreting and understanding the reality around us, which, at first glance, seems rather ordinary. By following the myth of Isis, the research also considers the Great Mother as Isis's counterpart and the re-created archaic representation of the creative principle. Also, by following the mythical patterns, it can be observed that the symbolism of parts of reality, although fragmentarily, uses its elements to create a complex and multi-meaning narrative reality, with each element bearing equal importance, and the author invites us to carefully think through each part individually and thus see the whole picture.

Keywords: postmodernism, short story, "Isis's Clasp", Slavica Garonja Radovanac, mythology, mythical patterns, archetypes, Great Mother, Isis

Филолошко-уметнички факултет
Крагујевац

Научни и књижевни доприноси Славице Гароње Радованац

Уредница

Александра Матић

Лектура и коректура

Ђорђе Ђурђевић

За издавача

Мр Зоран Комадина, редовни професор
декан Филолошко-уметничког факултета

Технички уредник

Ивана Тодоровић

Дизајн насловне корице и фотোগрафија ауторке:

Алиса Радованац

Штампа

ФИЛУМ, Крагујевац

Тираж

150

ISBN-978-86-80596-54-9

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09 Гароња С.(082)
012 Гароња С.(082)

НАУЧНИ и књижевни доприноси Славице Гароње Радованац / уредник Александра Матић.
- Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2023 (Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет).
- 270 стр. : слике С. Гароња Радованац ; 24 cm

"Зборник радова са Округлог стола посвећеног Славици Гароњи Радованац 'А ја не желим да све то препустим нестајању', одржаног 25. 3. 2023. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу"-->
прелим. стр. - Тираж 150. - Стр. 7: Уводна реч / уредник. - Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Славица Гароња (Радованац) објављени радови (период 1982–2022) : стр. 193-270. - Summaries.

ISBN 978-86-80596-54-9

1. Матић, Александра Д., 1990- [уредник]
а) Гароња, Славица (1957-) -- Зборници

COBISS.SR-ID 132735497